

УДК 336.221:336.648

Ярошевич Н.Б.*кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»***Кондрат І.Ю.***кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»***Ливдар М.В.***кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»***Yaroshevych Natalya***PhD, docent,
Associate Professor of the Department of Finans
National University "Lviv Polytechnic"***Kondrat Iryna***PhD, docent,
Associate Professor of the Department of Finans
National University "Lviv Polytechnic"***Lyvdar Marta***PhD, docent,
Associate Professor of the Department of Finans
National University "Lviv Polytechnic"*

РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПОДАТКОВІ АСПЕКТИ СТИМУЛЮВАННЯ

SMALL BUSINESS DEVELOPMENT IN UKRAINE: CURRENT STATE AND TAX ASPECTS OF STIMULATION

АНОТАЦІЯ

У статті встановлено, що під фіскальне стимулювання розвитку за допомогою спрощеної системи оподаткування в Україні через наявність різних критеріїв для віднесення суб'єктів підприємництва до малого бізнесу не підпадають від 22% до 38% суб'єктів малого підприємництва. Також у результаті комплексного аналізу законодавства України виявлено фіскальні перешкоди для розвитку малого бізнесу в Україні, а саме дискримінаційні норми щодо суб'єктів малого підприємництва під час використання інструментів боргового фінансування у вигляді необхідності сплати податку на прибуток за користування позиковими коштами для суб'єктів малого підприємництва на загальній системі оподаткування та довгострокового користування кредитом та поворотною фінансовою допомогою для суб'єктів малого підприємництва на спрощеній системі оподаткування.

Ключові слова: малий бізнес, спрощена система оподаткування, критерії для віднесення суб'єктів підприємництва до малого бізнесу, фіскальне стимулювання, інструменти боргового фінансування.

АННОТАЦИЯ

В статье установлено, что из-за наличия различных критериев для отнесения субъектов предпринимательства к малому бизнесу под фискальное стимулирование развития с помощью упрощенной системы налогообложения в Украине не подпадают от 22% до 38% субъектов малого предпринимательства. В результате комплексного анализа законодательства Украины обнаружены фискальные препятствия для развития малого бизнеса в Украине – дискриминационные нормы в отношении субъектов малого предпринимательства при использовании инструментов долгового финансирования в виде необходимости уплаты налога на прибыль за пользование заемными средствами для субъектов малого предпринимательства на общей системе налогообложения и долго-срочного пользования кредитом и финансовой помощью для

субъектов малого предпринимательства на упрощенной системе налогообложения.

Ключевые слова: малый бизнес, упрощенная система налогообложения, критерии отнесения субъектов предпринимательства к малому бизнесу, фискальное стимулирование, инструменты долгового финансирования.

ANNOTATION

The slow increase in the share of the small business sector in the production of GDP and employment indicates insufficient development of this segment: the share of small business in Ukraine's GDP is less than 25%, the share in employment is about 32–36%; small business is 99% of the total number of business entities, some of which (about 25%) are inactive. Also, in Ukraine there is a significant predominance of small businesses in the field of trade (from 50% to 60%) and in the service industries (about 34%). The article establishes that fiscal stimulation of development through the simplified taxation system in Ukraine, due to the presence of various criteria for classifying business entities as small business for state accounting purposes and for the purpose of stimulating small business development, does not cover from 22% to 38% small businesses. Therefore, the criteria for classifying the entrepreneur as a small business should be modified and the only legally defined: all small business entities should fall under the simplified taxation system. The realization of the economic potential of small enterprises depends largely on the possibilities of financing them, including the debt one, and it is the lack of access of small and medium-sized enterprises to banking resources that usually explains the weak development of private entrepreneurship in Ukraine. As a result of a comprehensive analysis of the Ukrainian legislation, fiscal obstacles to the development of small business in Ukraine were discovered, namely, discriminatory rules for small businesses when using debt financing instruments, like the need to pay income tax for using borrowed money for small businesses with the general taxation system and for long-term use of credit and repayable financial aid for small businesses with

a simplified system of taxation. The improvement of the simplified tax system in Ukraine also implies the need to link the tax liabilities of small businesses of the third group with the results of their activities. Therefore, in terms of the complexity of controlling incomes and the ineffectiveness of turnover taxation (proceeds from the sale of goods and services), it is necessary to transfer to calculating the amount of tax for the third group small businesses using an indicators system.

Key words: small business, simplified tax system, criteria for classifying entrepreneurs as small business entities, fiscal stimulation, debt financing instruments.

Постановка проблеми. Малий та середній бізнес посідає значну питому вагу в основних макроекономічних показниках, зокрема, розвинутих країн, тому сприянню його розвитку у світі надається велике значення. У розвинених країнах на малий бізнес припадає до 90–95% усіх підприємств і до 20–60% валового національного продукту. За даними ООН, загалом на малих та середніх підприємствах залучено понад 50% економічно активного населення, зокрема в США понад 50%, в Японії понад 70%, в європейських країнах – 50–80% [1, с. 6]. В Україні, як і в розвинутих країнах світу, потреба підтримки малого бізнесу визнана на законодавчому рівні [2; 3], з метою стимулювання розвитку малого бізнесу ще в 1999 році введено спрощену систему оподаткування, проте повільне підвищення частки сектора малого бізнесу у виробництві ВВП і зайнятості свідчить про недостатній розвиток цього сегменту.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам розвитку малого підприємництва в Україні, дослідженням окремих аспектів європейського досвіду, регіональних особливостей розвитку малого бізнесу присвячено праці: О. Барановського, З. Варналія, Л. Воротиної, П. Колісниченко, Ю. Ольвінської, Н. Тарасевич, М. Стегней, Г. Толмачової, О. Якушевої та ін. Превагам та недолікам спрощеної системи оподаткування присвячено праці Д. Деми, В. Дубровського, В. Кмітя, А. Крисоватого, О. Гетьман, Ю. Іванова, М. Слатвінської, В. Черкашина та ін.

Як зазначають вітчизняні дослідники [4; 5, с. 11; 6, с. 43], розвиток малого та середнього бізнесу в Україні гальмується низкою проблем: постійною зміною податкового зако-

нодавства; податковим тиском на ці категорії суб'єктів, складністю доступу до кредитних ресурсів; відсутністю достатньої кваліфікації кадрів; наявністю адміністративних бар'єрів тощо. Державна політика України у секторі малого бізнесу протягом останнього десятиліття характеризується приділенням значної уваги зниженню адміністративно-регуляторних бар'єрів підприємницької діяльності. Проте сумарному впливу складного і часто суперечливого податкового законодавства та регуляторних актів України на розвиток малого бізнесу приділяється недостатньо уваги.

Метою дослідження є виявлення фіскальних перешкод для розвитку малого бізнесу в Україні та вдосконалення системи спрощеного оподаткування шляхом обґрунтування необхідності зміни критеріїв віднесення суб'єкта підприємництва до малого бізнесу та до платників єдиного податку.

Виклад основного матеріалу. У більшості держав інструменти податкової політики, орієнтовані на підтримку та розвиток малого бізнесу, є дуже різноманітними та відображають національні особливості господарювання: політика мінімального втручання і нейтралітету щодо малих підприємств (наприклад, Австрія, Ісландія, Швеція і Норвегія); оподаткування доходу самозайнятих осіб за нижчими ставками, аніж інших суб'єктів господарювання (Бельгія); пільги для новостворених учасників ринку (Франція); спеціальні норми амортизаційних відрахувань, створення резервів прибутку, що не оподатковуються, інвестиційні надбавки, які виплачуються податковими установами (Німеччина) [4, с. 28] тощо.

Спрощена система оподаткування (ССО) в Україні – це особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів на сплату єдиного податку [7, ст. 291]. Перевагами спрощеної системи оподаткування діяльності суб'єктів малого підприємництва є: звільнення від сплати окремих податків, зокрема податку на прибуток, податку на доходи фізичних осіб, податку на додану вартість, земельного податку тощо; надання права вибору сплати ПДВ; спрощення

Таблиця 1

Критерії поділу суб'єктів підприємництва за розмірами в Україні

Суб'єкти підприємництва (фізичні особи-підприємці, юридичні особи) за розміром	Господарський кодекс України		Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	
	Кількість працівників	Річний дохід	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Балансова вартість активів
Суб'єкти мікропідприємства	до 10 осіб	до 2 млн євро	до 700 тис. євро	до 350 тис. євро
Суб'єкти малого підприємства (МП)	до 50 осіб	до 10 млн євро	до 8 млн євро	до 4 млн євро
Суб'єкти середнього підприємства	до 250 осіб	до 50 млн євро	до 40 млн євро	до 20 млн євро
Великі підприємства	понад 250 осіб	понад 50 млн євро	понад 40 млн євро	понад 20 млн євро

бухгалтерського обліку та фінансової звітності; необов'язковість використання реєстраторів розрахункових операцій. З часу запровадження ССО зазнавала неодноразових змін, які стосувалися ставок єдиного податку, порядку його нарахування, переліку податків, які замінялися єдиним податком, критеріїв надання підприємствам та фізичним особам-підприємцям права на використання ССО.

У правовому полі України немає терміна «малий бізнес» (Small Business), тому до малого бізнесу слід зараховувати суб'єктів підприємницької діяльності (СПД), що підпадають під критерії визначення суб'єктів малого підприємства у Господарському кодексі України [8, ч. 3 ст. 55] та Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 05.10.2017 р. № 2164-VIII [9, ст. 2] (табл. 1).

Зазначені у чинному законодавстві обмеження за обсягом річного обороту гармонізовано з директивами ЄС, але за наявних умов, на думку дослідників [10, с.6], яку ми поділяємо, в Україні вони є завеликими.

Згідно з рекомендаціями Європейської Комісії, з метою визначення компаній, що, будучи малими і середніми, можуть отримати допомогу за програмами ЄС, усі європейські країни-учасниці ЄС під час визначення малих підприємств дотримуються кількісного показника зайнятості, який не повинен перевищувати 49 осіб (середніх підприємств – до 250 осіб), та річного товарообігу, що не перевищує €50 млн (або валюта балансу не може перевищувати €43 млн). Існування цих вартісних критеріїв зумовлено необхідністю охоплення програмами фінансової допомоги ЄС якомога ширшого спектру малого бізнесу, середній річний товарооборот яких є набагато нижчим від граничного показника. Відповідно до розрахунків, проведених [11] на підставі звіту Європейської Комісії з питань підприємництва та промисловості, річний товарооборот, що здійснює у середньому одне мале підприємство, становив: у Великій Британії €3,7 млн, у Німеччині €2,5 млн, у Іспанії €2,7 млн, у Італії €3,4 млн та у Франції €4,4 млн. По середніх підприємствах цей же показник склав у цих країнах відповідно €26,4 млн, €19,6 млн, €18,9 млн, €27 млн та €24,1 млн [11].

Як відзначають вітчизняні науковці [12, с. 257–258], критерії віднесення суб'єктів підприємництва в Україні в частині кількості працівників є істотно жорсткішими, ніж у розвинутих країнах: у групу малих і середніх підприємств в економічно розвинених країнах входять підприємства, які в Україні належать до групи великих.

За офіційною статистикою, малий бізнес в Україні (малі підприємства та малі фізичні особи підприємці), як і в розвинутих країнах, становлять 99% від загальної кількості суб'єктів підприємницької діяльності, частина з яких (близько 25%) не здійснює підприємницької діяльності (є неактивними) [13].

На відміну від розвинутих країн, частка малого бізнесу у ВВП України становить менше 25%, частка у зайнятості – близько 32–36% (табл. 2).

Найбільш чисельною групою малого бізнесу в Україні є фізичні особи підприємці (ФОП), частка яких у загальній кількості суб'єктів господарювання становить від 77% до 84% протягом останніх років. Частка найманого персоналу у ФОП не перевищує 10–13% [14], що свідчить про те, що ФОП в основному виконує функцію лише самозайнятості. Про це свідчить також і щорічне зниження кількості працівників суб'єктів малого бізнесу від 3% до 15% протягом 2013–2015 років за одночасного зростання протягом цих років кількості суб'єктів малого бізнесу (табл. 2).

У країнах Європи розподіл суб'єктів малого бізнесу за галузями є більш рівномірним, ніж в Україні (рис. 1): в Україні на галузь торгівлі припадає від 51% до 60% суб'єктів малого бізнесу, а в ЄС – 21%, на промисловість – лише 6%, а в ЄС – 18%; на будівництво лише 2%, а в ЄС – 13%; на транспорт і зв'язок – лише 5%, у ЄС – 14%; на сільське господарство – лише 2%, в ЄС – 11% [15, с. 497].

Значне переважання суб'єктів малого бізнесу в галузі торгівлі (від 50% до 60%) та галузях сфери послуг – близько 34%; низька питома вага малого бізнесу у ВВП та зайнятості дає підстави низці вітчизняних дослідників стверджувати, що система спрощеного оподаткування є неефективною, створює більше загроз, ніж позитивного економічного ефекту: «єдиноподатники» не створюють доданої вартості, а лише мінімізують оподаткування власних доходів; ухиляються від сплати податку з доходів фізичних осіб (найманих працівників), не оформляючи трудових відносин з ними [16, с. 286]; крупні компанії розпоршують свій бізнес шляхом оформлення власних об'єктів діяльності на спрощену систему оподаткування, в результаті бюджет недоотримує податкові надходження від сплати податку на прибуток підприємств [16, с. 286–287].

Слід відзначити, що критерії віднесення суб'єктів підприємництва до малого бізнесу в Україні є різними для цілей державного обліку (складається на основі фінансової звітності суб'єктів підприємництва згідно з законом [9]) та для стимулювання розвитку малого бізнесу згідно з Податковим кодексом [7]. До платників єдиного податку [7, ст. 291] відносяться: першої групи (ставка 10% розміру прожиткового мінімуму) – ФОП, які здійснюють виключно роздрібний продаж товарів з торговельних місць на ринках / провадять господарську діяльність з надання побутових послуг населенню, не використовують працю найманих осіб, обсяг доходу протягом календарного року не перевищує 300 тис. грн; другої групи (ставка 20% розміру мінімальної заробітної плати) – ФОП, які здійснюють виробництво та продаж товарів / діяльність у сфері ресторанного бізнесу / діяльність з надання послуг (у тому числі побутових)

Таблиця 2

Показники роботи малого бізнесу в Україні протягом 2012–2017 рр.

Показники	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість суб'єктів підприємництва, одиниць						
Всього СПД, в т. ч.	1600127	1722070	1932161	1974318	1865530	1805059
малі підприємства	344048	373809	324598	327814	291154	322920
ФОП, з них	1235192	1328743	1591160	1630878	1559161	1466803
середні	361	351	712	307	281	317
малі	1234831	1328392	1590448	1630571	1558880	1466486
Питома вага ФОП, %	77,2	77,2	82,4	82,6	83,6	81,3
Річний темп приросту ФОП, %	-6,8	7,6	19,7	2,5	-4,4	-5,9
Малий бізнес	1578879	1702201	1915046	1958385	1850034	1789406
Питома вага малого бізнесу, %	98,7	98,8	99,1	99,2	99,2	99,1
Річний темп приросту малого бізнесу, %	-6	7,8	12,5	2,3	-5,5	-3,3
Кількість суб'єктів малого бізнесу на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	275	296	374	385	369	349
Обсяг реалізованої продукції, робіт, послуг (млн грн)						
Всього, в т. ч.	4459818,8	4334453,1	4459702,2	5556540,4	6726739,8	8312271,9
малі підприємства	672653,4	670258,5	705000,5	937112,8	1177385,2	1482000,7
ФОП, з них	256649,2	284238,1	289042,3	397473,3	489204,6	604336,7
середні	13015,4	20778,9	12742,7	15612,0	14607,8	18538,2
малі	243633,8	263459,2	276299,6	381861,3	474596,8	585798,5
Питома вага ФОП, %	5,8	6,6	6,5	7,2	7,3	7,3
Річний темп приросту ФОП, %	-8,3	21,5	10,7	1,7	37,5	23,1
Малий бізнес	916287,2	933717,7	981300,1	1318974,1	1651982	2067799,2
Питома вага малого бізнесу, %	20,5	21,5	22	23,7	24,6	24,9
Річний темп приросту малого бізнесу, %	13,4	1,9	5,1	34,4	25,2	25,2
Кількість найманих працівників, тис. осіб						
Всього, в т. ч.	8620,3	8279,4	7100,0	6437,6	6461,9	6575,9
Малі підприємства	1951,6	1891,8	1583,0	1466,3	1505,9	1562,4
ФОП, з них	1042,7	993,8	907,0	659,5	748,0	861,3
середні	43,6	41,7	69,2	27,7	26,8	30,4
малі	999,1	952,1	837,8	631,8	721,2	830,9
Питома вага ФОП, %	12,1	12	12,8	10,2	11,6	13,1
Річний темп приросту ФОП, %	3,6	-0,3	-4,7	-8,7	-27,3	13,4
Малий бізнес	2950,7	2843,9	2420,8	2098,1	2227,1	2393,3
Питома вага малого бізнесу, %	34,2	34,3	34,1	32,6	34,5	36,4
Річний темп приросту малого бізнесу, %	0,1	-2,8	-3,6	-14,9	-13,3	6,1
Найманий персонал у ФОП, %	11,8	11,7	12,4	10,0	11,3	12,8

Джерело: побудовано на основі [15]

платникам єдиного податку та/або населенню, до 10 осіб перебуває з ними у трудових відносинах, обсяг доходу протягом календарного року не перевищує 1,5 млн грн; третьої групи (ставка 3% доходу – якщо особа є платником ПДВ; 5% доходу – якщо особа не є платником ПДВ) – юридичні особи та ФОП, які використовують працю найманих осіб (кількість осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах, не обмежена), обсяг доходу протягом календарного року не перевищує 5 млн грн; четвертої групи (об'єктом оподаткування є площа сільськогосподарських угідь, базою оподаткування є нормативна грошова оцінка одного гектара) – сільськогосподарські товаровиробники, у яких частка сільськогосподарсько-

го товаровиробництва за попередній податковий (звітний) рік дорівнює або перевищує 75%.

Наявність різних критеріїв для визначення суб'єктів малого підприємництва приводить до того, що від 15% до 35% суб'єктів малого підприємництва – ФОП та від 51% до 57% суб'єктів малого підприємництва – юридичних осіб протягом 2014–2018 років не підпадає під фіскальне стимулювання розвитку за допомогою спрощеної системи оподаткування (рис. 2).

Таким чином, якщо формально малий бізнес і становить 99% всіх СПД в Україні, то фіскальному стимулюванню в Україні підлягає від 62% (у 2014 році) до 78% (у 2017 році). А з урахуванням того, що частина «єдиноподатників»

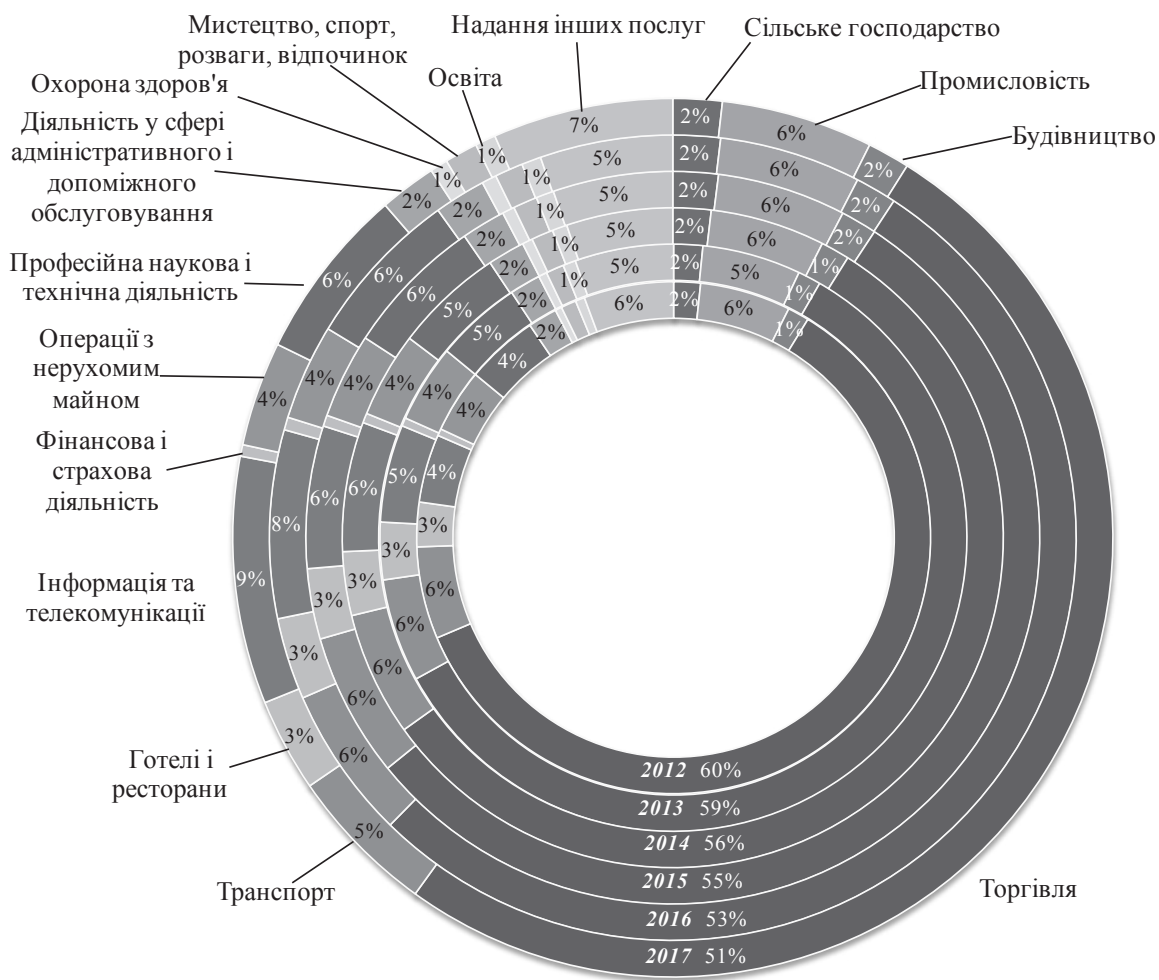

Рис. 1. Структурна динаміка розподілу суб'єктів малого підприємництва за галузями національної економіки у 2012–2017 рр.

Джерело: побудовано на основі [15]

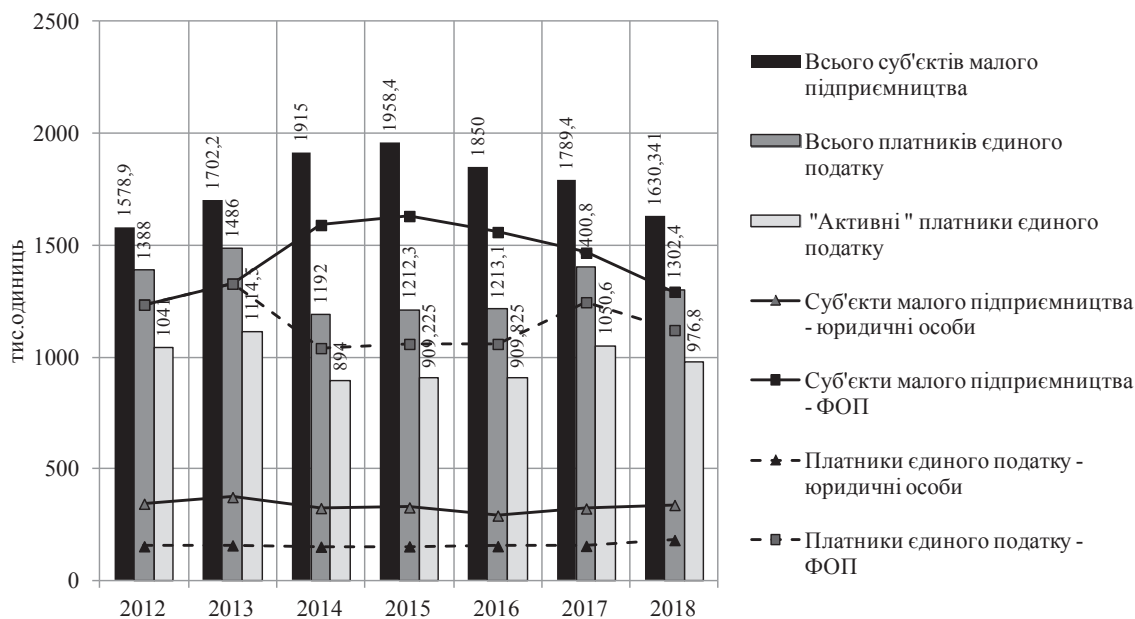

Рис. 2. Динаміка суб'єктів малого підприємництва та платників єдиного податку в Україні протягом 2012–2018 років

Джерело: побудовано на основі [17; 18]

(біля 25%) не здійснює підприємницької діяльності (є неактивними) [13], то під фіскальне стимулювання підпадають лише від 46% у 2015 році до 60% у 2018 році суб'єктів малого бізнесу. Тому критерії віднесення суб'єкта підприємництва до малого бізнесу мають бути зміненими і єдиними законодавчо визначеними: всі суб'єкти малого підприємництва мають підпадати під систему спрощеного оподаткування.

Також практика реалізації норм Податкового кодексу засвідчує певні суперечності із задекларованою підтримкою малого бізнесу. Як відомо, основна сума отриманого суб'єктом підприємництва фінансового кредиту (сума кредиту без урахування процентів) не включається ні до складу доходів при отриманні, ні до складу витрат періоду при поверненні фінансового кредиту, а отже, не бере участі у визначенні об'єкта оподаткування податком на прибуток, а сама операція отримання / повернення кредиту не відображається у податковому обліку позичальника. Податкові наслідки від використання цього інструменту боргового фінансування виникають лише щодо процентів за фінансовим кредитом, які беруть участь у визначенні об'єкта оподаткування податком на прибуток.

Нараховані проценти за користування фінансовим кредитом (а також та інші витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями) відповідно до положень П(С)БО 31 «Фінансові витрати» [19] вважаються фінансовими витратами і включаються до складу інших витрат того періоду, в якому вони були здійснені та враховуються у складі податкових витрат під час обчислення об'єкта оподаткування з врахуванням обмежень щодо боргових зобов'язань перед нерезидентами-пов'язаними особами, обмежень, пов'язаних з податковим статусом позикодавця (нерезидент-«офшорник») та обмежень, пов'язаних із податковим статусом одержувача кредиту (фізична особа-підприємець на загальній системі оподаткування; суб'єкт малого підприємництва на спрощеній системі оподаткування) [20].

Але відсотки за користування кредитом не включаються до витрат фізичної особи – підприємця на загальній системі оподаткування і можуть відшкодовуватись винятково за рахунок чистого прибутку. А отже, такий суб'єкт малого підприємництва, що сплачує податки на загальній системі, як і середні та великі підприємства, на відміну від них, повинен сплатити податок на прибуток і за користування кредитними коштами. Об'єктом оподаткування фізичної особи-підприємця на загальній системі оподаткування є чистий оподатковуваний дохід [7, п. 177.2], що обчислюється як різниця між загальним оподатковуваним доходом і документально підтвердженими витратами, пов'язаними з господарською діяльністю підприємця, до визначеного переліку яких [7, п. 177.4] фінансові витрати (відсотки

за користування кредитом чи фіксована плата за користування кредитом) не належать. Таким чином, плата за користування кредитом фізичною особою – підприємцем на загальній системі оподаткування не включається до витрат і може відшкодовуватись виключно за рахунок чистого прибутку, що не лише не сприяє розвитку малого підприємництва, але й містить дискримінаційний характер.

Наприклад, у США та Великобританії підтримка малого підприємництва виражається у встановленні переліку витрат, на суму яких дозволяється зменшити об'єкт оподаткування податком на самозайнятість, до яких відноситься не лише відсотки за кредит, але й обслуговування домашнього офісу, витрати на інтернет, телефон, автомобіль, медичне страхування, пенсійного забезпечення самозайнятих осіб [21, с. 146–147].

Також податкове законодавство України не створює рівні умови суб'єктам малого підприємництва на спрощеній системі оподаткування при користуванні довгостроковим (на термін понад 12 місяців) кредитом чи довгостроковою поворотною фінансовою допомогою: у них виникають податкові наслідки, у вигляді необхідності сплати податок на прибуток за всю основну суму такого кредиту (поворотної фінансової допомоги), які не виникають у великих і середніх суб'єктів підприємництва. Сплата додаткового «кредитного» податку зменшує можливості й потенціал підприємств для накопичення чистого прибутку.

Для суб'єктів малого підприємництва на спрощеній системі оподаткування основна сума кредиту не включається до складу доходів під час отримання та до складу витрат періоду під час повернення [7, п. 292.11], лише якщо термін кредиту на перевищує 12 місяців з дня отримання. Сума не поверненого після 12 місяців з дня отримання кредиту включається до складу доходу, який не підлягає коригуванню у випадку повернення кредиту у майбутньому [7, п. 292.3]. Тому вищезгадані дискримінаційні норми мають бути усуненими, що сприятиме розвитку малого бізнесу та подолання неформальної економіки через розширення доступу до фінансових послуг «рівних можливостей», згідно з рекомендаціями одного з провідних агентств ООН – Міжнародної організації праці.

Повільне підвищення частки сектору малого бізнесу у виробництві ВВП і зайнятості при значній його питомій вазі у загальній кількості суб'єктів господарювання свідчить про неефективність державної програми стимулювання розвитку малого бізнесу в Україні. Постійне зростання як надходжень (темپ росту надходжень єдиного податку у 2017 році становить 151,1% [16]), так і питомої ваги (від 6,3% у 2013 році до 8,6% у 2017 році [19]) єдиного податку у доходах місцевих бюджетів (єдиний податок є місцевим податком) свідчить про фіскальну ефективність спрощеної системи оподаткування. При цьому 70% відрхувань єдиного податку в основному припадають на СПД тре-

тьої групи, що становля лише 33,7% від усіх «єдиноподатників» [17].

Висновки. Неефективність державної програми стимулювання розвитку малого бізнесу в Україні спричиняє повільне підвищення частки сектору малого бізнесу у виробництві ВВП і зайнятості. Реалізація економічного потенціалу малих підприємств багато у чому залежить від можливостей їхнього фінансування, в тому числі боргового, і саме недостатнім доступом підприємств малого та середнього бізнесу до банківських ресурсів зазвичай пояснюють слабкий розвиток приватного підприємництва в Україні. Проте норми податкового законодавства щодо кредитування не лише не сприяють розвитку малого підприємництва, але й містять дискримінаційний характер.

Податкове законодавство України не забезпечує рівні можливості у користуванні інструментами боргового фінансування суб'єктам підприємництва, створюючи несприятливі податкові наслідки у вигляді необхідності сплати податку на прибуток за користування позиковими для суб'єктів малого підприємництва на загальній системі оподаткування та довгострокового користування кредитом та поворотною фінансовою допомогою для суб'єктів малого підприємництва на спрощеній системі оподаткування. Це створює додаткові податкові бар'єри для розвитку суб'єктів малого підприємництва.

Наявність різних критеріїв в Україні для віднесення суб'єктів підприємництва до малого бізнесу з метою ведення державної статистики та з метою стимулювання розвитку малого бізнесу приводить до того, що від 22% до 38% протягом 2012–2017 років суб'єктів підприємництва, визнаних малим бізнесом, не підпадають під фіскальне стимулювання розвитку за допомогою спрощеної системи оподаткування, що є неприйнятним. Тому критерії віднесення суб'єкта підприємництва до малого бізнесу мають бути зміненими і єдиними законодавчо визначеними: всі суб'єкти малого підприємництва мають підпадати під систему спрощеного оподаткування.

Вдосконалення спрощеної системи оподаткування в Україні також передбачає необхідність пов'язування податкових зобов'язань суб'єктів малого підприємництва третьої групи з результатами їхньої діяльності. Тому в умовах складності контролю за доходами та неефективності оподаткування обороту (виручки від реалізації товарів та послуг) слід перейти до визначення суми податку за допомогою системи індикаторів, наприклад кількості працівників та обсягу споживання електроенергії залежно від виду діяльності (досвід Індії), розроблення яких для України є перспективним напрямом дослідження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аністратенко Ю.І. Концептуалізація правового регулювання оподаткування малого та середнього бізнесу в Україні: монографія. Київ: Рута, 2016. 397 с.
2. Концепція Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014–2024 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 р. № 641 URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/641-2013-p#n9> (дата звернення: 27.03.2019).
3. Про Загальнодержавну програму розвитку малого і середнього підприємництва на 2014–2024 роки: Закон України від 22 березня 2012 № 4618-VI URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4618-17/para3#n3> (дата звернення: 27.03.2019)
4. Слатвінська М.О. Альтернативні системи оподаткування малого бізнесу: стан, проблеми, перспективи: монографія. Одеса: Одеський національний економічний університет, 2012. 252 с.
5. Буй Т.Г. Податкова політика щодо малого бізнесу в Україні. *Наукові записки НаУКМА*, 2011. Том. 120. С. 8–12 URL : http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1461/Bui_Podatkova%20polityka.pdf;jsessionid=407DA644894BBA2A909560754C6D5A40?sequence=1 (дата звернення: 27.03.2019)
6. Панасюк О.В. Переваги і недоліки спрощеної системи оподаткування в контексті новацій Податкового кодексу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. №10. С.41–44 URL : http://www.investplan.com.ua/pdf/10_2015/10.pdf (дата звернення: 27.03.2019)
7. Податковий кодекс України: Закон України від 02 грудня 2010 № 2755-VI URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 27.03.2019)
8. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page> (дата звернення: 27.03.2019)
9. Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»: Закон України від 05.10.2017 р. №2164-VIII URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2164-19> (дата звернення: 27.03.2019)
10. Дубровський В., Черкашин В., Гетман О. Як зменшити можливості для ухилення від сплати податків при імпорті та продажі товарів, зокрема через зловживання спрощеною системою оподаткування?: Policy Paper. Київ: Інститут соціально-економічної трансформації. 2017. 36 с. URL : <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/Yak-zmen-shyty-mozhlyvosti-dlya-uhylennya-vid-splaty-podatkov-pty-importita-prodazhi-tovariv-zokrema-cherez-zlovzhyvannya-sproshchenoyu-systemoyu-opodatkovannya.pdf> (дата звернення: 27.03.2019)
11. Дрига С.Г. Сучасні тенденції розвитку малого бізнесу в країнах Європейського Союзу. *Ефективна економіка*. 2009. № 4. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=83> (дата звернення 27.03.2019)
12. Томнюк Т.Л. Зарубіжний досвід підтримки малого бізнесу: уроки для України. *Економіка і суспільство*. 2018. № 16. С. 527–533. URL : http://economyandsociety.in.ua/journal/16_ukr/80.pdf (дата звернення: 27.03.2019).
13. Протягом 2017 року було зареєстровано 264 тис. фізичних осіб-підприємців. *Державна фіскальна служба України*: веб-сайт URL : <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/327170.html> (дата звернення 27.03.2019)
14. Діяльність суб'єктів господарювання 2017: статистичний збірник / Державна служба статистики України. 2018. 139 с.
15. Стегней М.І., Бошинда І.М. Сучасний стан малого бізнесу: європейський досвід, національні реалії та регіональні особливості. *Економіка і суспільство*, 2018. Випуск 16. С. 495–499
16. Данилишин В.І., Стефанків О.М. Можливості зловживання спрощеною системою оподаткування, обліку та звітності та напрями її мінімізації. *Інфраструктура ринку*. 2017. Ви-

- пуск 7. С. 285–290 URL : http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/7_2017_ukr/50.pdf (дата звернення: 27.03.2019)
- 17.ДФС: З початку року фізичні особи – підприємці сплатили до бюджету 11,1 млрд грн єдиного податку. *Державна фіскальна служба України*: веб.сайт URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/313393.html> (дата звернення: 27.03.2019)
 - 18.Звіт про відстеження результативності наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження форм податкових декларацій платника єдиного податку». *Міністерство фінансів України*: веб.сайт URL : <https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=16&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiv3PKgg9XgAhWvxcQBHY4GAG04ChAWMAV6BAgJEA&url=http%3A%2F%2Fwww.minfin.gov.ua%2Fuploads%2Fredactor%2Ffiles%2F%25D0%2597%25D0%25B2%25D1%2596%25D1%2582%2520%25D0%25BF%25D0%25BE%25D0%25B2%25D1%2582%25D0%25BE%25D1%2580%2520%25D0%25B2%25D1%2596%25D0%25B4%25D1%2581%25D1%2582%25D0%25B5%25D0%25B6%2520%25D0%25BD%25D0%25B0%25D0%25BA%25D0%25B0%25D0%25B7%2520578.doc&usg=AOvVaw3jYjY0-6ng9-GR1hPzD9GM> (дата звернення: 27.03.2019)
 - 19.П(С)БО 31 «Фінансові витрати»: наказ Міністерства фінансів України від 28.04.2006 № 415 URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0610-06> (дата звернення: 27.03.2019).
 - 20.Шкварчук Л.О., Ярошевич Н.Б., Кондрат І.Ю. Фіскальне стимулювання боргового фінансування суб'єктів підприємництва в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 23. С. 585–591 URL : <http://global-national.in.ua/issue-23-2018> (дата звернення 27.03.2019)
 - 21.Податкове регулювання соціального розвитку: світовий досвід та тенденції в Україні: Монографія / Іванов Ю. Б. та ін. Харків: Видавничий дім «ІНЖЕК», 2012. 423 с.

REFERENCES:

1. Anistratenko YU.I. (2016) Kontseptualizatsiya pravovoho rehulyuvannya opodatkovannya maloho ta seredn'oho biznesu v Ukraini: monohrafiya [Conceptualization of the legal regulation of taxation of small and medium enterprises in Ukraine: monograph]. Kyiv: Ruta. (in Ukrainian)
2. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013) Kontseptsiya Zahal'noderzhavnoyi prohramy rozvytku maloho i seredn'oho pidpryyemnytstva na 2014–2024 roky [The Concept of the National Program for the Development of Small and Medium-Sized Entrepreneurship for 2014–2024]: Cabinet of Ministers of Ukraine Order, adopted on 2013 August 28 № 641 Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/641-2013-p#n9> (accessed 27 Mart 2019)
3. Supreme Council of Ukraine (2012) Pro Zahal'noderzhavnu prohramu rozvytku maloho i seredn'oho pidpryyemnytstva na 2014–2024 roky [National Program for the Development of Small and Medium-Sized Entrepreneurship for 2014–2024]: Law of Ukraine, adopted on 22 Mart 2012 № 4618-VI. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4618-17/paran3#n3> (accessed 27 Mart 2019)
4. Slatvins'ka M.O. (2012) Al'ternatyvni systemy opodatkovannya maloho biznesu: stan, problemy, perspektyvy: monohrafiya [Alternative systems of taxation of small business: state, problems, prospects: monograph]. Odesa: Odessa National University of Economics (in Ukrainian)
5. Buy T.H. (2011) Podatkova polityka shchodo maloho biznesu v Ukraini [Tax policy for small business in Ukraine]. Naukovi zapysky Natsional'noho univertsytetu "Kyievo-Mohylyans'ka Akademiya" [Scientific notes of the National University "Kyievo-Mohylyans'ka Academy"], vol. 120. pp. 8–12. Available at: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/1461/Bui_Podatkova%20polityka.pdf;jsessionid=407DA644894B-BA2A909560754C6D5A40?sequence=1 (accessed 27 Mart 2019)
6. Panasyuk O.V. (2015) Perevahy i nedoliky sproshchenoyi systemy opodatkovannya v konteksti novysiy Podatkovoho kodeksu [Advantages and disadvantages of the simplified taxation system in the context of innovations of the Tax Code]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid [Investments: practice and experience]*. no. 10. Pp. 41–44 Available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/10_2015/10.pdf (accessed 27 Mart 2019)
7. Supreme Council of Ukraine (2010) Podatkovyy kodeks Ukrainy [Tax Code of Ukraine]: Law of Ukraine, adopted on 2010 december 02 № 2755-VI Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (accessed 27 Mart 2019)
8. Supreme Council of Ukraine (2003) Hospodars'kyi kodeks Ukrainy [Economic Code of Ukraine]: Law of Ukraine, adopted on 2003 Januar 16 № 436-IV Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page> (accessed 27 Mart 2019)
9. Supreme Council of Ukraine (2017) Pro vnesennya zmin do Zakonu Ukrainy «Pro bukhholders'kyi oblik ta finansovu zvitnist' v Ukraini» [Amendments to the Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine"]: Law of Ukraine, adopted on 2017 Oktobar 05 №2164-VIII Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2164-19> (accessed 27 Mart 2019)
10. Dubrovskyy V., Cherkashyn V., Hetman O. (2017) Yak zmenshyty mozhyvosti dlya ukhlyennya vid splaty podatkov pry importi ta prodazhi tovariv, zokrema cherez zlovzhyvannya sproshchenoyu systemoyu opodatkovannya? : Policy Paper. [How to reduce the opportunities for tax evasion when importing and selling goods, in particular through misuse of the simplified tax system?: Policy Paper] Kyiv: Instytut sotsial'no-ekonomichnoyi transformatsiyi [Institute for Socio-Economic Transformation]. Available at: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/Yak-zmenshyty-mozhyvosti-dlya-ukhlyennya-vid-splaty-podatkov-pry-importi-ta-prodazhi-tovariv-zokrema-cherez-zlovzhyvannya-sproshchenoyu-systemoyu-opodatkovannya.pdf> (accessed 27 Mart 2019)
11. Dryha S.H. (2009) Suchasni tendentsiyi rozvytku maloho biznesu v krayinakh Yevropeys'koho Soyuzu [Modern tendencies of small business development in the countries of the European Union]. *Efektivna ekonomika [Effective economy]* (electronic journal). no. 4. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=83> (accessed 27 Mart 2019)
12. Tomnyuk T.L. (2018). Zarubizhnyy dosvid pidtrymky maloho biznesu: uroky dlya Ukrainy [Foreign experience of small business support: lessons for Ukraine]. *Ekonomika i suspil'stvo [Economics and Society]* (electronic journal). No. 16. Pp. 527–533. Available at: http://economyandsociety.in.ua/journal/16_ukr/80.pdf (accessed 27 Mart 2019)
13. Derzhavna fiskal'na sluzhba Ukrainy [State Fiscal Service of Ukraine] (2018) Protyahom 2017 roku bulo zareyestrovano 264 tys. fizychnykh osib-pidpryyemtsiv [During 2017, 264 thousand entrepreneurs were registered]. *Derzhavna fiskal'na sluzhba Ukrainy [State Fiscal Service of Ukraine]*: website Available at: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/3271170.html> (accessed 27 Mart 2019)
14. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine] (2018) Diyal'nist' sub'yektiv hospodaryuvannya 2017: statystychnyy zbirnyk [Activities of Business Entities 2017: Statistical Collection] Kyiv. State Statistics Service of Ukraine
15. Stehney M.I., Boshynda I.M. (2018) Suchasnyy stan maloho biznesu: yevropeys'kyi dosvid, natsional'ni realiyyi ta rehional'ni

- osoblyvosti [The current state of small business: European experience, national realities and regional peculiarities]. *Ekonomika i suspil'stvo [Economics and Society]*, vol. 16. Pp. 495–499.
16. Danylyshyn V.I., Stefankiv O.M. (2017) Mozhlyvosti zlozhyvannya sproshchenoyu systemoyu opodatkovannya, obliku ta zvitnosti ta napryamy yiyi minimazatsiyi [Possibilities of the simplified system of taxation, accounting and reporting and directions for its minimization]. *Infrastruktura rynku [Market infrastructure]* (electronic journal). Vol 7. Pp. 285–290. Available at: http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/7_2017_ukr/50.pdf (accessed 27 Mart 2019)
17. Derzhavna fiskal'na sluzhba Ukrainy [State Fiscal Service of Ukraine] (2018) Z pochatku roku fizychni osoby – pidpryemtsi splytyly do byudzhetu 11,1 mlrd. hrn. yedynoho podatku [Since the beginning of the year, individuals – entrepreneurs have paid to the budget 11.1 billion UAH. single tax]. *Derzhavna fiskal'na sluzhba Ukrainy [State Fiscal Service of Ukraine]*: website Available at: <http://sfs.gov.ua/media-tsentri/novini/313393.html> (accessed 27 Mart 2019)
18. Ministerstvo finansiv Ukrainy [Ministry of Finance of Ukraine] Zvit pro vidstezhennya rezul'tatyvnosti nakazu Ministerstva finansiv Ukrainy «Pro zatverdzhennya form podatkovykh deklaratsiy platnyka yedynoho podatku» [Monitoring the effectiveness of the order of the Ministry of Finance of Ukraine report "Approval of Forms of Tax Declarations of the Uniform Taxpayer"]. Ministerstvo finansiv Ukrainy: website Available at: <https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=16&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiv3PKgg9XgAhWvxcQBHY4GAG04ChAWMAV6BAG-JEAI&url=http%3A%2F%2Fwww.minfin.gov.ua%2Fuploads%2Ffreddactor%2Ffiles%2F%25D0%2597%25D0%25B2%25D1%2596%25D1%2582%25D0%25BF%25D0%25BE%25D0%25B2%25D1%2582%25D0%25BE%25D1%2580%2520%25D0%25B2%25D1%2596%25D0%25B4%25D1%2581%25D1%2582%25D0%25B5%25D0%25B6%2520%25D0%25BD%25D0%25B0%25D0%25BA%25D0%25B0%25D0%25B7%2520578.doc&usg=AOvVaw3jY-jY0-6ng9-GR1hPzD9GM> (accessed 27 Mart 2019)
19. Ministry of Finance of Ukraine (2006) P(S)BO 31 «Finansovi vytraty» [Financial Accounting Standard "Financial Expenses"]: Ministry of Finance of Ukraine order adopted on 2006 April 28. № 415 Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0610-06> (accessed 27 Mart 2019)
20. Shkvarchuk L.O., Yaroshevych N.B., Kondrat I.YU. (2018) Fiskal'ne stymulyuvannya borhovoho finansuvannya sub'yektiv pidpryemnytstva v Ukraini [Fiscal incentives for the debt financing of business entities in Ukraine]. *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky [Global and national problems of the economy]* (electronic journal). No 23. pp. 585–591 Available at: <http://global-national.in.ua/issue-23-2018> (accessed 27 Mart 2019)
21. Ivanov YU.B. (2012) Podatkove rehulyuvannya sotsial'noho rozvytku: svitovyy dosvid ta tendentsiyi v Ukraini [Tax regulation of social development: world experience and trends in Ukraine: Monograph] Kharkiv: INZHEK (in Ukrainian)